



BOSNA-HERSEK'DE YAŞANAN İSTİKRARSIZLIKTA BOSNALI SIRPLARIN VE HIRVATLARIN TUTUMU İLE AYRILIKÇI GİRİŞİMLERİ

Esra İLKER

Siyaset ve Diplomasi Akademisi



İHTİSAS
AKADEMİ

Bugün, Dayton Antlaşması'ndan 17 sene sonra Bosna-Hersek siyasi teoride oturmamış devlet (non-functional devlet) olarak nitelendirilmesi bağımsız, birleşik bir Bosna-Hersek devletinden bahsedilememesinden kaynaklanmaktadır. Anlaşma savaşı sonlandırmış olmasına rağmen entiteler arasındaki gerginlikler devam etmekte ve günümüzde ki çatışma “şiddet içermeyen, düşük yoğunluklu, 2'nci düzey” olarak nitelendirilmektedir.

1996 yılında hayata geçirilen Dayton Barış Antlaşması, savaşı sona erdirmesi bakımından son derece önemli olsa da Yugoslavya'nın parçalanması sürecinin en ağır faturasını Bosna Hersek'in üzerinde bırakması bakımından adil olmayan sonuçlara kapı araladı. Savaşı durdurmak ve bölgede Sırp fanatizminin önünü almak üzere Dayton Antlaşmasına dayanan yeni anayasanın iki farklı entite ve on kantona ülkeyi bölen; üç etnisiteli yapılanmayı kuran sistemle, etnik ve kültürel bölünmüşlüğü ülkenin yönetim yapısı üzerine bırakmış oldu. Bütün tarafların eşit olduğu bir yapı, ilk bakışta adilmiş gibi görünse de ayrıca bir devletleri olmayan Boşnaklar, diğerleriyle aynı şartlarda yaşamaya ve asla gerçek bir devletin yaşayamayacağı şartlar altında birlikte yaşamaya mecbur kalıyorlardı.¹

Sırp Cumhuriyeti, 1992'de Bosna-Hersek'in bağımsızlık ilanına tepki olarak Sırp milletvekillerince ilan edilmiştir. Bugün bulunduğu sınırlar içinde Sırp nüfusunun ezici çoğunlukta olması 1991'den sonra yaşanan demografik değişimlere dayanır. Bu durum aynı zamanda Sırp Cumhuriyeti'nin etnik homojenliği, siyasi ve idari bakımdan FBİH'e oranla daha merkezîyetçi bir yapının oluşmasına ve 'ortak vatandaşlık' bilincinden uzak, RS siyasetinin, Sırp milliyetçiliğine dayalı popülist bir karaktere bürünmesine neden olmuştur.

Sırp fanatizminin bölgedeki tezi Boşnakların, Sırp'ların bir parçası olarak “Büyük Sırbistan”ın altında bir azınlık olarak yaşamaları üzerine kuruluydu. Bu tez, ırkçı Sırp partisi tarafından politika ve iddiaların temelini oluşturuyor.²

II. Dünya Savaşı'nda Sırp milliyetçi çetelerden oluşan Çetnik Hareketi kurucusu, faşist saldırılarıyla yüzbinlerce Boşnak ve on binlerce Hırvat katleden Draja Mihailoviç'in 1946 da Tito tarafından idam edilmesini anma törenlerinin yapılması özellikle Boşnaklar tarafından büyük tepkiyle karşılanmaktadır.

Mihailoviç'in Sırbistan hükümeti tarafından

“itibarının iadesine” karar verilmesinin ardından, eski Yugoslavya dönemindeki kararın "siyasi ve ideolojik nedenlerle yasadışı bir süreç içerisinde getirildiğini" belirten Belgrad Yüksek Mahkemesi Hakimler Konseyi, Çetnik lider hakkında o dönemde verilen tüm kararların geçersizliğine hükmetti.³

Dodik'in RS Halk Meclisi ile yaptığı özel oturum sonucunda 8 maddeden oluşan karar metninde, devlet düzeyinde karar alınmasının Sırp yetkililerce bloke edilmesi, Dayton Barış Antlaşması'nın orijinaline dönülmesi, Anayasa Mahkemesi'ndeki yabancı hâkimlerin görevlerine son verilmesi için meclise teklif sunulması, Bosna Hersek Federasyonu ve Sırp Cumhuriyeti entiteleri arasındaki sınırların netleştirilmesi, Anayasa Mahkemesi'nin son kararıyla Dayton Barış Antlaşması'nı ve Anayasayı çiğnediği, hiçbir Sırp Cumhuriyeti kurumunun Dayton'a aykırı kararları uygulamaması gibi maddeler yer almaktadır.⁴ Bosna Sırp Cumhuriyeti tarafından ortadan kaldırılması istenen bir başka sorun kaynağı ise “Yüksek Temsilcilik” ofisidir.⁵

Sırp Cumhuriyeti'nde son dönemlerde yükselişe geçen aşırı milliyetçilik, eşit temsiliyet esasını çiğneyen birtakım uygulamaları ortaya çıkarmıştır. Güvenliğin en üst seviyeye çıkarılması gerekliliğini savunarak, Nisan 2019'da yedek polis gücü tasarısını kabul etmiştir. Bu uygulamada istikrar içinde yaşamayı tehdit eden en önemli unsur ise göreve gelecek 1000'den fazla subayın savaş suçuna karışmış olmasıdır. Yedek polis kuvveti kurulması tasarısı rafa kaldırılmıştır ancak sadece bir süre sonrasında Sırp Cumhuriyeti 29 Eylül 2019'da yeni jandarma polis birliğinin kurulduğunu açıklaması yeni bir gerilimin tırmanışa geçmesine sebep olmuştur. Resmî tören esnasında Sırp Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Milorad Dodik yedek polis kuvveti kurma fikirlerinden de vazgeçemediklerini dile getirmiştir.

Devlet Başkanlığı Konseyinin Sırp Üyesi Milorad Dodik daha önce de Brexit teriminden esinlenerek Goodbye Bosna Hersek, welcome RSexit ifadesinde bulunarak Sırp bakanlara devletin karar alma mekanizmalarını bloke etme talimatında bulunmuştur.

1-<https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/bosna-hersek-secimleri-ve-yeni-siyasi-dengeler/1277738>

2-<https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/bosna-hersek-secimleri-ve-yeni-siyasi-dengeler/1277738>

3-<http://www.aljazeera.com.tr/haber/cetnik-lider-mihailovice-iade-i-itibar>

4-<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bosna-hersek-anayasa-mahkemesinin-tarim-arazileri-karari-ulkeyigerdi/1737095>

5- Göktürk Tüysüzöğlü, “Bosna-Hersek Çöküş Halinde Olan Bir Devlet Mi?”, Karadeniz Araştırmaları, Sayı:51, Güz 2016, s.86.

Daha önce de defalarca RS'nin Bosna Hersek'ten ayrılması için referandum yapacağını açıklayan Dodik'in neden olduğu krizlerin başında, Bosna Hersek'in NATO üyeliği sürecini bloke etmek, Anayasa Mahkemesinin karşı kararına rağmen RS Günü'nü kutlamak geliyor.6 NATO üyeliğine karşı referandumu sonuç bulmamıştır ancak 2016'da kabul edilen referandum sonucunda Sırp Cumhuriyeti'nin kurulduğu 9 Ocak her yıl RS Günü olarak kutlanmaya başlanmıştır.

2016 yılında sıklıkla Sırp Cumhuriyeti yetkilileri tarafından, Saraybosna'nın Boşnaklardan oluşturulmuş, etnik temizlik politikası uygulanmış bir bölge olarak tanımlanması ve buna müteakip kamu kurumlarında çok az sayıda Sırp ve Hırvat'ın görevlendirildiğinin dile getirilmiş olması Boşnak yetkililerce tepkiyle karşılanmıştır. Esasen bakıldığında Saraybosna'da Boşnak nüfusunun fazla olması, 1995'de RS'nin tüm Sırpı Saraybosna'yı terk etmeye çağırması ve bir Herseklinin Saraybosna'da yaşamaya karar verince hain olarak nitelendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Radovan Karadžić'in savaş döneminde "İstesek Saraybosna'yı hemen ele geçiririz. Ama yapmayacağız. Çünkü Müslümanlarla bir arada yaşamak istemiyoruz." sözü (Milliyet,1992) olayın asıl yüzünü göstermektedir.

Hırvat partileri, Hırvatların üç kurucu halktan biri oldukları halde Boşnak ve Sırp'lara nazaran sayıca az olmaları yüzünden milli iradelerinin ülke siyasetine yeterince yansımadağı kanaatindedir.7 Hırvat çoğunluğu olan bölgelerden oluşan Mostar merkezli üçüncü bir entite kurulması Hırvatların talepleri arasında bulunmaktadır. Bosnalı Hırvatların mağduriyetlerini ancak üçüncü bir entiteyle giderilebileceği bu noktada da çeşitli sivil toplum kuruluşlarının ve Katolik din adamlarının desteğiyle gerçekleşeceğini vurgulamaktadırlar. Hırvat siyasetçiler tarafından açıkça savunulmasa da bu durumun FBİH'te ki anlaşmazlıklara bir çözüm yaratabileceği bunun Boşnakların faydasına olacağı belirtilmektedir. Ancak bu durum ülkede etnik temelli bir ayrışmayı daha da güçlendirecektir. Kısa vadede üçüncü entite fikrinin karşılık bulması pek de mümkün görünmemektedir.

Bosnalı Sırp ve Bosnalı Hırvatların ayrılıkçı tutumları olarak nitelendirecek bir diğer başlık Bosna-Hersek AB ilişkileridir.

Bosna-Hersek'in AB ile olan resmi ilişkileri 1992 ile başlamış olmasına rağmen üyeliği 2003'te "potansiyel aday" statüsüne yükseltilebilmiştir. Ülkede tek başlı merkezi yapının tesis edilememiş olması sosyo-politik tedbirlerin uygulanamamasına, ekonomik ve siyasi yöndeki gelişmelerin engellenmesine neden olmaktadır. Hırvatistan'ın AB üyeliği ve Sırbistan'ın BosnaHersek'ten önce AB'ye üye olacağı göz önünde bulundurulduğunda, ki bu gelişmelere rağmen Sırp ve Hırvat milliyetçi kanatların ülke içinde AB üyeliğine karşı tavır sergilemeleriyle birlikte değerlendirildiğinde, Bosna-Hersek için AB entegrasyon süreci mutlak neticenin pek iç açıcı durmadığı anlaşılmaktadır.

Boşnakların bağımsızlık sürecinden beri üniter devlet olma talepleri, Sırp'ların Sırbistan'la birleşme veya bağımsızlık elde etme, Hırvatların ise açıkça savunulmasa da Mostar merkezli entite düzeyine geçme veya Hırvatistan ile birleşme talepleriyle çakışmaktadır. Bu durum etnik ve ideolojik ayrımcılığın siyasi ve dini yollarla daha da güçlendirildiği ve sonucunda günümüzde de devam eden kutuplaşmalarla ortak bir kimliği benimsememiş olmalarına neden olmuştur. Özellikle politik elitlerin milliyetçi partiler üzerinden devam ettirdiği direniş nedeniyle Bosna medeni şekilde yok edilmeye çalışılmaktadır.

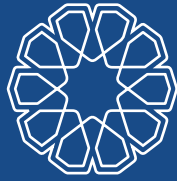
Bosnalı Sırp ve Bosnalı Hırvat siyasi kanadın ve milliyetçi kesimin talepleri, uzlaşından uzak tutumları göz önünde bulundurulduğunda meselenin konsolide edilmiş bir çatışmaya dönüşmesi uzun veya orta vadede gerçekleşmesi olağan bir durum olarak değerlendirilebilir. Esasen bakıldığında ülke her ne kadar olası bir çatışma algısında ve çıkmazlarda da olsa Anlaşma imzalandığı günden bugüne bir entiteler arası çatışma yaşanmamasının yanında merkezi hükümetin mevcudiyetini koruyor olması, sosyolojik manada halkın saygı çerçevesinde savaş geçmişi olan komşularıyla hala birlikte yaşıyor olabilmesi dikkat çekmektedir.

KAYNAKÇA

EKİNCİ, Mehmet Uğur. "Bosna Hersek Siyasetini Anlama Kılavuzu", SETA, Sayı.45 İstanbul 2014.
TÜYSÜZOĞLU, Göktürk. "Bosna-Hersek Çöküş Halinde Olan Bir Devlet Mi?", Karadeniz Araştırmaları, Sayı:51, Güz 2016.
<https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/bosna-hersek-seci-mleri-ve-yeni-siyasidengeler/1277738>
<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bosna-hersek-anayasa-mahkemesinin-tarim-arazilerikarari-ulkeyi-gerdi/1737095>
<http://www.aljazeera.com.tr/haber/cetnik-lider-mihailovi-ce-iade-i-itibar> <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/>

6- <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/>

7- Mehmet Uğur Ekinci, "Bosna Hersek Siyasetini Anlama Kılavuzu", SETA, Sayı.45 İstanbul 2014, s.36.



İHTİSAS
AKADEMİ
